

НИМЕНКО Н.А.

**НЕВІДОМІ ШТРИХИ ЩОДО СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКИХ І
РОСІЙСЬКИХ АРХЕОЛОГІВ
(до біографії М.О.Макаренка і М.М.Семенчика)**

Протягом останніх років особливий інтерес викликають маловідомі сторінки вітчизняної історії, зокрема й археології. Серед плеяди науковців, які заклали підвалини цієї науки в Україні, особливе місце належить видатному археологу, мистецтвознавцю і пам'яткоохоронцю Миколі Омеляновичу Макаренку, чие ім'я і науковий доробок як «*ворога народу*» довгий час замовчувалися.

Проте, наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. з'явилася низка публікацій, що відтворюють сторінки багатогранної біографії вченого і віддають належне не лише його відкриттям [1], а й розкривають громадянську позицію людини, яка віддала життя за збереження історичної спадщини минулих поколінь.

Більшу частину життя М.О.Макаренко присвятив археологічним дослідженням пам'яток різних культур - від неоліту до часів козацтва. Саме йому належить право відкриття археологічної культури сіверян, що згодом отримала назву роменської [2].

Вперше фрагменти глиняного посуду і рештки поселень невідомої культури були виявлені малодим вченим у 1901 р. Зацікавившись знахідками, М.О.Макаренко повертався до їх вивчення протягом 1902-1929 рр. Історія цих досліджень загалом вже відома [3]. Під час розкопок на Роменщині активну допомогу М.О.Макаренку надавали співробітники Роменського окружного музею під керівництвом М.М.Семенчика - фактично учня відомого вченого. За підтримки і під керівництвом М.О.Макаренка він набував досвіду не лише пам'яткоохоронця, керівника установи, а й археолога, про що свідчить його подальша доля. Саме за рекомендацією Миколи Омеляновича Михайло Максимович був направлений у Москву для обміну досвідом і знайомства з досягненнями колег.

Нещодавно у фондах Роменського краєзнавчого музею нами було виявлено документ [4], що демонструє значну зацікавленість російських науковців попередніми результатами археологічних досліджень М.О.Макаренка і М.М.Семенчика на Роменщині.

Рукопис. Подається мовою оригіналу, зі збереженням орфографії. Друкується вперше.

Одержано 28/ХІ 1924 року Ч-156
Выписка из протокола 9 заседания
Археологической Комиссии Московского Отделения Российской
Академии Истории Материальной Культуры
16 октября 1924 г.

Председательствует Ю.В.Готье.

Присутствуют члены Комиссии И.Н.Бороздин, Н.Б.Бакланов, Д.Н.Егоров, Н.М.Каринский, Г.М.Пригорский, Н.Д.Протасов; заведующий Роменским музеем М.М.Семенчик и посетители Л.К.Андреева, М.Е.Аксакова, А.В.Арцыховский, А.Я.Брюсов, Е.П.Борисова, А.М.Байбурт, С.П.Григорова, Н.С.Воскресенская, Е.И.Дракохруст, Н.Дмитриев, А.В.Дмитревская, Л.А.Евтюхова, Ф.Лукашова, В.П.Левакова, И.М.Загряцкая, Е.Н.Липеровская, С.Д.Киселев, Новицкий.

Секретарь А.А.Захаров.

2. Заведующий Роменским Музеем М.М.Семенчик познакомил с раскопками в селе Медведском и в г.Ромны, произведенных им летом 1924 г. Совместно с Н.Е.Макаренко. Обследуя окрестности Ромен, докладчик на р.Ромны и Суле обнаружил десять городищ славянского типа, расположенных вдоль реки на высоком мысе среди болотистого луга. Два из них послужили предметом обследования. Роменское городище Н.Е.Макаренко копал в 1906 г., когда обнаружил землянки с круглыми очагами. В 1924 г. были открыты две землянки, причем в одной один очаг был выше уровня пола, а другой, рядом, был ниже дна на 30 см. Любопытно указать, из чего были сделаны эти очаги: рядом с ними лежали слабо обожженные куски глины в виде пирамиды или яйца; из них то и были сложены очаги. Возле очагов были ямы, наполненные костями. Сами землянки были глубиной около 2-х метров. Найдено много черепков с типично славянским орнаментом, кости кабана, рог оленя, челюсти бобра и многочисленные кости других животных. Рядом с городищами были расположены кладбища; у с.Медведского найдено 88 курганов, 8 из них раскопано; они оказались славянскими. В г.Ромнах курганов нет, так как вся эта местность давно занята огородами; но в последних встречаются темные пятна, возможно, следы могил. В одной из землянок нашли плотно утрамбованный уступ посередине, нечто вроде стола; в других такие уступы находились у стены. - Раскопки летом 1924 г. велись также возле Полтавы, но о них, кроме самого их факта, докладчик ничего не может пока сказать.

Проф. И.Н.Бороздин интересуется само техникой раскопок и каков был вид землянок.

Докладчик объясняет, что раскопки велись траншеей со снятием земли послойно; землянки имели квадратную форму.

А.Я.Брюсов висказує припущення, що два очаги в одній землянці можуть вказувати на дві землянки, вирізані послідовно, а задає питання, як розбиралась землянка, на руках або на проходах.

Докладчик пояснює, що на руках.

А.В.Арцьховський вказує, що орнамент на черепках євди славянський.

Проф. Н.М.Каринський просить докладчика повідомити йому після приїзду в Ромни, чи є там або в Полтаві черепки з славянськими буквами.

На питання проф. Ю.В.Готье докладчик відповідає, що Н.Е.Макаренко відносить городища до VI-VIII вв. і виділяє особливий тип, відмінний від Шаргородського.

Постановлено: подякувати докладчика за надзвичайно цікаве повідомлення, дякуючи якому сталося можливість познайомитися з роботами українських археологів і просити в майбутньому повідомляти про археологічні дослідження в Полтавській губернії.

С подлинным верно
Секретарь Комиссии
проф. А.Захаров

Цікаво, що повернувшись з Москви, М.М.Семенчик привіз подарунки - 3 книжки, 2 з яких - каталоги, і закуплені для бібліотеки Роменського окружного музею 12 примірників різних видань, 4 з яких - роботи Д.Я.Самоковасова [5]. Проте, це вже тема для наступних досліджень.

---

1. Шовкопляс І.Г. Макаренко Микола Омелянович // Радянська енциклопедія історії України. - Т.3. - 1971. - С.70-71; Цвейбель Д.С. Микола Омелянович Макаренко (До 40-річчя відкриття Маріупольського могильника) // Український історичний журнал. - 1970. - №8; Білодід О., Киркевич В. До оренти Остерської // Україна. - 1989. - 12 березня; Макаренко Д.С. Микола Омелянович Макаренко. - К., 1992. - 166 с.; Звагельський В.Б. Нові матеріали про Миколу Макаренка (Розшуки 1988-1990 рр.) // Вивчення історичної та культурної спадщини Роменщини: проблеми і перспективи. - Суми-Ромни, 1990. - С.23-29; Німенко Н.А. Велет українознавства // Сумська старовина. - 2002. - №X. - С.5-25; Німенко Н.А. М.О.Макаренко - дослідник слов'яно-руських пам'яток // «Слово о полку Ігоревім» та його епоха» (Словознавство. Вип. II): Мат. XIII Міжнар. наук. конф. - Київ-Суми-Путівль: Вод-во СумДУ, 2008. - С.147-162 та інш.

2. Письмо в редакцію // Киевская старина. - 1902. - Март. - С.242; Макаренко Н. Отчет об археологических исследованиях в Полтавской губернии в 1906 г. // Известия Императорской археологической комиссии. - 1907. - Вып.22. - С.38-90; Макаренко М. Городище «Монастирище». - К., 1925; Макаренко М. Орнаментация керамических виробів в культурі городищ роменського типу // Niederluf sbornik. - Praha, 1925 та інш.

3. Німенко Н.А. Матеріали до біографії М.О.Макаренка у фонді ВУАК Інституту археології НАН України // Сумська старовина. - 2005. - №XVI-XVII. - С.149-166; Німенко Н.А. Пам'яткоохоронна діяльність М.О.Макаренка на Сумщині // Сумська старовина. - №№XIII-XIV. - 2004. - С.263-272 та інш.

4. Фонди Роменського краєзнавчого музею. - Арх.б.н. - Арк.18.

5. Фонди Роменського краєзнавчого музею. - Арх.19. - Арк.15.